

Bálint Balassi Suomessa

Tuomo LAHDELMA

1. Suomenkieliset Unkarin kirjallisuuden historiat

Lähestyn Balassin asemaa Suomessa kahdesta näkökulmasta: tarkastelemalla Balassin asemaa suomen kielellä kirjoitetuissa Unkarin kirjallisuuden historioissa sekä analysoimalla Balassin suomennoksia. On selvää, että aineistoni on suppea, kun on kysymys pienestä vastaanottajamaasta ja suhteellisen pienen lähettjäkulttuurin yksittäisen, jo 1500-luvulla eläneen runoilijan vastaanotosta. Tästä Balassin marginaalisuudesta suomalaisten kannalta seuraa se, että en voi soveltaa tarkastelussani sitä vastaanottamisen näkökohtaa, joka juuri tällä haavaa tuntuu kaikkein kiintoisimmilta, nimittäin kirjailija lukijana, kirjailija toisen kirjailijan tuotannon resipioijana. Balassin suomalaisen vastaanoton kohdalla voidaan tätä tarkastelupistettä soveltaa pelkästään siltä perin rajoitetulta perustalta, että myös kääntäjä on käsitettävissä toista kirjailijaa lukevaksi kirjailijaksi. Kääntäjän typologinen ja kirjallisuushistoriallinen suhde käännettävään on luettavissa käännöksen puutteista, valinnoista, transformaatien luonteesta jne.

Suomen kielellä on julkaistu kolme koko Unkarin kirjallisuutta käsittelevää teosta. Varhaisin niistä on Ferenc Szinnyein vuonna 1905 yleisen kirjallisuuden historian osana ilmestynyt suppea, 60-sivuinen teos. Myös seuraava suomenkielinen Unkarin kirjallisuuden historia ilmestyi maailmankirjallisuuden historian osana: kyseessä on lähinnä lingvistinä tunnetun Aarni Penttilän vuonna 1939 ilmestynyt esitys Unkarin kirjallisuudesta. Joitakin vuosia sitten, nimittäin 1986, ilmestyi kolmantena suomenkielisenä Unkarin kirjallisuuden historiana käännös Nemeskürty, Oroszin, Némethin, Tamásin ja Görömbein teoksesta *A magyar irodalom története*. Lisäksi suomen kielellä on julkaistu Unkarin kirjallisuuden yksittäisten kausien esittelyjä, mutta niissä Balassin tuotanto ei ole tarkastelun kohteena. Suomen kielellä julkaistuista Unkarin kirjallisuuden

esittelyistä – valitettavasti – siis ainoastaan yksi edustaa suomalaista näkökulmaa, on suomalaisten asiantuntijan työtä. – Lisäksi otan huomioon Kálmán Pálmán Balassista kirjoittaman esseen.

Seuraavassa vertailen eri suomenkielisten Unkarin kirjallisuuden historioiden antamaa kuvaa Balassista. Esiin tulevat erot täytyy osaksi liittää myös siihen seikkaan, että jatkuvasti on löytynyt uusia ja uusia Balassi-tekstejä ja toisaalta koko ajan on käyty kiistaa Balassin nimiin luettujen tekstien aitoudesta. Ennen muuta on muistettava se, että Szinnyei ja Penttilä hahmottelivat Balassin kirjailijakuvan ennen kuin *Szép magyar comoedia* oli löytynyt: osoittihan tämä vuonna 1957 löydetty muunnelma Castelletin paimennäytelmästä *Amarilli* Balassin myös unkarinkielisen draaman tienraivaajaksi.

Ferenc Szinnyei sivuuttaa Unkarin 1500-luvun kirjallisuuden varsin lyhytsanaisesti, ja niinpä hän ei uhraa Bálint Balassillekaan – siitä huolimatta että luonnehtii tätä ”1500-luvun unkarilaisen runouden etevimmäksi edustajaksi” – kuin vain yhden ainoan kappaleen, vain kymmenisen riviä. Tämä lyhyt esittely jää jokseenkin ulkokoh-taiseksi ja epäsinnymäiseksi. Yleensä Szinnyei esittää käsittelemistään kirjailijoista moraalisia arvostelmia ja – positivismiin edustaja kun oli – pyrkii palauttamaan heidän tuotantonsa vaikutuksen käsitteen avulla muiden kirjailijoiden teoksiin. Balassin kohdalla herättää huomiota se, että Szinnyei ei ole soveltanut häneen lainkaan näitä luonteenomaisia lähestymistapojaan.

Jokseenkin stereotyyppisessä esittelyssään Szinnyei toteaa Balassin elämän olleen täynnä seikkailuja ja määrittelee hänet ”ensimmäiseksi suureksi unkarilaiseksi lyyrilliseksi runoilijaksi”. Szinnyei näkee Balassissa ennen muuta lemmenlyyrikon ja esittää Balassin tuotannon tästä puolesta varsin ylistävän arvion. Szinnyein mukaan Balassin rakkausrunot osoittavat ”voimakasta intohimoa ja rikasta mielikuvitusta” ja niissä tulevat esiin rakkauden kaikki sävyt ”mitä soinnukkaimmassa muodossa”. Lisäksi Szinnyei mainitsee arvostavassa hengessä Balassin uskonnolliset runot mutta ei ota lainkaan esille Balassin tuotannon kolmatta aihepiiriä, nimittäin sotilaslauluja.

Penttilän 80-sivuinen teos käyttää Balassin runouden esittelyyn runsaan sivun, ja täten se osoittaa Balassille suhteellisesti runsaammin huomiota kuin Szinnyei. Monesti Penttilän teos on oppositiosuhteessa Szinnyein esitykseen, mistä esim. Csokonain tuotannon

käsittely tarjoaa hyvän esimerkin. Balassin kohdalla on toisin. Penttilä käsittelee Balassia samassa hengessä kuin Szinnyeikin ja tähdentää hänen kirjailijakuvassaan suurin piirtein samoja puolia. Se, että Szinnyein teos on ollut liian esikuvallinen Penttilälle paljastuu siitä yksityiskohdasta, että Penttilä toistaa Szinnyein virheen merkitsemällä Balassin syntymävuodeksi 1554:n sijasta 1551:n.

Myös Penttilä aloittaa tähdentämällä Balassin keskeistä asemaa sekä Unkarin 1500-luvun kirjallisuudessa että Unkarin kirjallisuudessa ylimalkaan. Szinnyein tavoin mutta edeltäjäänsä seikkaperäisemmin Penttilä esittelee Balassin elämää sekä selvittää, millaisten vaiheiden kautta Balassin tuotanto on säilynyt meille.

Myös Penttilä katsoo Balassin rakkausrunot hänen tuotantonsa arvokkaimmaksi osaksi. Täysin Szinnyeitä myötäillen Penttilä kiittelee Balassin lemmenlauluja niiden ”voimakkaasta intohimosta” ja ”rikkaasta mielikuvituksesta”. Edeltäjästään poiketen Penttilä liittää Balassin kukkaislaulut kahteen lähteeseen: välittömyyden kannalta kansanrunouteen ja kirjallisen sivistyneisyyden kannalta renessanssirunouteen.

Lopuksi Penttilä tarkastelee Balassia hänen unkarilaisten seuraajiensa kannalta ja esittelee tässä yhteydessä ns. Balassi-säikeistön – Balassin lyriikan sisältämän rytmillisen innovaation –, josta tuli koko 1500-luvun lopun ja 1600-luvun unkarinkielisen lyriikan leimallinen piirre. Penttilä toteaa, että muun kuin runomuodon kohdalla Balassin lukuisat oppilaat onnistuivat vain heikosti esikuvansa seuraamisessa.

Penttilän kannalta kaikkein tärkeimpänä lähteenä lienee pitämisen kolme vuotta aikaisemmin, siis 1936, ilmestynyttä Antal Szerbin Unkarin kirjallisuuden historiaa. Tämä teos onkin mainittu Penttilän teoksen lähdeluettelossa. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että Penttilä ei – ainakaan Balassia käsitellessään – ole ottanut lainkaan huomioon Szerbin teosta, jossa Balassin tuolloin uusimman tutkimuksen pohjalta Balassin rakkausrunous ja samalla koko Balassin kirjailijakuva oli joutunut uudelleenarvioinnin kohteeksi. Szerb esittelee malko seikkaperäisesti uusinta Balassi-kirjallisuutta ja tekee, lähinnä Sándor Eckhardtin tulosten pohjalta, sen päätelmän, että Balassi ei ollutkaan mikään luonnonnero vaan mitä tietoisin kulttuurirunoilija. Szerbin kokonaisarvio Balassista on varsin kriittinen – tai pikemminkin sapekas. Szerb huipentaa esityksensä esittämällä Balassista kokonaistulkintana omalaatuisen näkemyksen, jonka

mukaan Balassi on ”riittävän kulttuurisen tason mutta puutteellisen sivilisaation runoilija”, näkemyksen, jossa 1500-luvun lopun Unkari asetetaan vastuuseen Szerbin tyytymättömyydestä Balassin runouteen. (Ks. Szerb 1978, 150–153.)¹

Kolmannen suomenkielisen Unkarin kirjallisuuden historian Balassia koskevan osuuden laatija István Nemeskürty poikkeaa aiheemme kannalta olennaisesti Szinnyeistä ja Penttilästä sikäli, että hänet tunnetaan Balassin tutkijana. Nemeskürtyyn Balassia koskevista artikkeleista voi mainita esim. Irodalomtudományi Közlemények -aikakauskirjassa 1978 ilmestyneen artikkelin, joka on muuttanut käsitystä Balassin Anna-runojen kronologiasta. Ja paitsi artikkeleita Nemeskürty on julkaissut Balassista myös kokonaisen monografian (*Balassi Bálint*, 1978). Kyseistä teosta on kiitelty siitä, että siinä popularisoidaan taidokkaasti 1970-luvun Balassi-tutkimusta (ks. Bitskey 1994, 11) – siis sellaisesta hyveestä, joka nimenomaan hyvällä kirjallisuushistorioitsijalla tulee olla.

A magyar irodalom története -teoksessa osoitetaan Unkarin kirjallisuuden varhaisvaiheille, myös suhteellisesti, verrattomasti suurempi huomio kuin Szinnyein ja Penttilän esityksissä. Niinpä István Nemeskürtyyn selvityksessä renessanssi onkin erotettu omaksi, erityiseksi tyylikaudekseen, ja sen puitteissa suurimman huomion saa luonnollisesti nimenomaan Bálint Balassi: periodin käsittelyn mittaan Balassiin viittaillaan jatkuvasti, ja varsinainen Balassia koskeva osakin on neljän ja puolen sivun mittainen, eli varsin suuri sija siihen nähden, että *A magyar irodalom története* -teoksen 431:llä sivulla Unkarin kirjallisuutta seurataan 1970-luvulle saakka ja teoksessa otetaan huomioon myös Unkarin valtion ulkopuolinen unkarinkielinen kirjallisuus.

István Nemeskürty ei anna Balassista suinkaan vähemmän myönteistä kuvaa kuin suomen kielellä aikaisemmin ilmestyneet Unkarin kirjallisuuden tarinat, sillä Nemeskürtylle Balassi on runoilija, jonka runoudessa ”Unkarin renessanssikirjallisuuden parhaat saavu-

¹ Teoksensa esipuheessa Penttilä mainitsee käsikirjoituksensa olleen valmis jo vuonna 1931. Tämän jälkeen tekija oli tehnyt siihen enää vain unkarilaisen asian-tuntijan – jona toimi Gyula Weöres – täydennyksiä, jotta 1930-luvun kirjallisuuskin tulisi huomioonotetuksi. Tästä tilanteesta käy ymmärrettäväksi, että Antal Szerb ei voinut antaa niin paljon Penttilälle kuin olisi ollut toivottavaa.

tukset yhdistyvät harmoniseksi kokonaisuudeksi.” Nemeskürty johdattaa – tai joutui johtamaan, sillä kirjoittihan Nemeskürty tämän teoksensa tiettävästi jo 1960-luvun lopulla – Balassin tuotannon runoilijan sosiaalisesta eksistenssistä käsin tavalla, joka tämän hetken lukijasta voi tuntua kaikessa asiantuntevuudessaankin hieman yksivivuiselta, mutta tämän tuloksena suomalainen lukija saa Balassin elämästä ja tuotannosta joka tapauksessa verrattomasti yksityiskohtaisemman ja asiantuntevamman analyysin kuin aiemmin ilmestyneistä kirjallisuudenhistorioista.

Nemeskürtyyn teoksessa Balassin tuotanto jakaantuu kausiin: siinä erotetaan ”vulgarisoituneen Petrarcan” kausi, ”humanismin oppineisiin runoilijoihin” kytkeytyvä kausi, Jumala-runojen Balassi sekä rakkausrunojen toinen kausi. Eivätkä nämä luonnehdinnat jää suinkaan nimikkeiksi, vaan Nemeskürty todella piirtää havainnollisen kuvan Balassin runoilijankehityksestä. Nemeskürtyyn lukemistapaa voi karakterisoida uuskiittis-strukturalistiseksi, sillä tämän otteen mukaisia ovat hänen tähdennyksensä. Nemeskürty näet pohtii Balassin tuotantoa Unkarin kirjallisen perinteen kannalta ja Balassin yksittäisiä tekstejä laajempien kokonaisuuksien osina. Tältä pohjalta määräytyvät ne seikat, joista Nemeskürty Balassia kiittelee. Nemeskürty toteaa Balassin perinteen tietoiseksi uudistajaksi sekä ensimmäiseksi unkarilaiseksi kirjailijaksi, joka ymmärsi runoilla olevan arvoa myös autonomisina, irrotettuina käytännöllisistä päämääristään. Nemeskürty tähdentää Balassin sommitelleen kokonaisia runosikermiä ja huomauttaa tämän mukaisesti, että – erityisesti Júlia-runojen kohdalla – Balassin yksittäisten tekstien merkitys saattaa paljastua vasta sitten, kun niitä tarkastellaan kokonaisten sarjojen osina. Balassin lyriikan keskeisten aihepiirien kannalta Nemeskürtyinkin esityksessä korostuu rakkauslyriikka, mutta myös sotilaslaulut tulevat tähdennetyksi esille – erityisesti ”*In laudem confinium*”, jota Nemeskürty siteeraa, jonka aineksia ja rakennetta hän analysoi ja jonka hän arvioi Balassin ”tunnetuimmaksi ja rakenteeltaan täydellisimmäksi runoksi”.

2. Kálmán Pálmáin artikkeli

Suomenkieliset Unkarin kirjallisuuden historiat ovat suomalaiselle lukijalle miltei yksinomainen lähde tutustua Bálint Balassiin, sillä niiden ohella Balassin runoutta esitellään tietääkseni ainoastaan *Unkarin lyyra* -runoantologiassa, johon syvennyn tämän kirjoituksen loppuosassa, sekä Suomi-Unkari -aikakausjulkaisussa (1951–1956) vuonna 1954 julkaistussa Kálmán Pálmáin esseessä.

Vaikka Pálmáin kirjoitus julkaistiin Suomessa, niin se tuntuu kuvastelevan hyvin 1950-luvun alkupuolen ilmapiiriä Unkarin valtiossa. Tässä artikkelissa, joka julkaistiin sen kunniaksi, että Balassin syntymästä oli tullut kuluneeksi neljäsataa vuotta, Balassia kunnioitetaan ”edistyksellisten perinteiden” edustajana ja hänen runoutensa tulkitaan ”feodalismin vastaiseksi”.

Pálmai, jolta ilmestyi samana vuonna Unkarissa suppea Balassia käsittelevä teos, selostaa viiden sivun laajuisessa esseessään melko seikkaperäisesti Balassin elämää – perusasenteensa mukaisesti siten, että etsii siitä yksilön ja yhteiskunnan välisiä konflikteja. Pálmai asettaa Balassin paralleeliksi Petőfin, jonka Pálmai näkee seuraavan Balassia ”vapauden ja rakkauden lyyrikkona”. Pálmai esittää rajalinnojen puolustajista varsin idealistisen kuvan ja asettaa Balassin runouden ikään kuin tämän ryhmän ääneksi. Täten Balassin runouden keskukseksi nousevat sotilasrunot ja koko Balassin runouden edustajaksi hänen tunnetuimman sotilaslaulunsa ”*In laudem confiniorum*” keskisäkeistö, johon Pálmai viittaa useaan otteeseen:

*Az jó hirért névért s az szép tisztességért ők mindent hátra hadnak,
Emberségről példát, vitézségről formát mindeneknek ők adnak,
Midőn mint jó sólymok mezőn széllel járnak, vagdalkoznak, futtatnak.*

Säkeistön käyttötarkoituksen mukaisesti Pálmai tulkitsee tämän säkeistön ottamatta huomioon sen enempää nykykielessä ”inhimillisyttä” tarkoittavan *emberség*-kuvan merkitystä Balassin ajan kielenkäytössä kuin myöskään runokontekstia. *Emberség*-sanalla oli vielä Zrinyinkin kielessä merkitys ”miehekkyyttä” (ks. Ferenc A. Molnárin artikkelia tässä samassa teoksessa), ja jo kuvan välitön konteksti osoittaa, että Balassin runossa *emberség*-kuva mukautuu ajan yleiseen kielenkäyttöön. *Emberség* on kerto-suhteessa kolmeen muuhun kuvaan, jotka ovat *jó hir*, *szép tisztesség* ja *vitézség*. Täten ne kaikki tulee ymmärtää samaa tarkoittaviksi, yhden ja saman semanttisen sisällön emotionaaliseksi laajentamiseksi, mikä

merkitsee sitä, että tämä Balassin kuuluisa säkeistö ei ole suinkaan humanisuuden ja miehekkyyden säkeistö vaan tähdenntyn, kolmeen kertaan toistetun miehekkyyden säkeistö. Tästä kertoo myös säkeistön jatko, jossa kyseiset kuvat on yhdistetty *midón* (eli temporaalisen ”kun”-konjunktion) avulla vihollisen paloitteluun ja takaa-ajamiseen. Sillä, että Pálmai ei ole ottanut mainittuja seikkoja huomioon ”miehekkyyden ylistyksestä” on saatu ”ihmisyyden ylistys” ja samaan säkeistöön mahtumaan sekä suuri humanisti että vihollisia takaa-ajava ja paloittelleva karski soturi. Tämä virhe, joka ei ole suinkaan Pálmain tulkinnan erityispiirre (vrt. esim. Klaniczay 1964, 461) vaan joka osoittaa Pálmain tietyn tulkintalinjan edustajaksi, on tietysti tavallaan primitiivinen, mutta toisaalta täytyy muistaa, että Balassin värittämisellä humanistiksi on ollut vahva ideologinen tilaus: se on ollut osaltaan luomassa Balassin runoudelle elintilaa sosialismin kauden ideologiassa.

Vaikka Balassi on Pálmaille ennen muuta sotilaslaulujen runoilija, niin hän osoittaa huomiota myös Balassin rakkausrunoille sekä uskonnolliselle lyriikalle. Ymmärrettävästi Pálmai johtaa Balassin tuotannon uskonnollisen osan aikakauden uskonnollisuudesta käsin ja arvioi sen olevan ainoastaan ”heikosti tunnustuksellista mutta sitäkin enemmän kaunista ja inhimillistä”.

3. Balassin osuus Unkarin lyyrassa

Balassista on kirjoitettu Suomessa vain vähän, ja – surullista kyllä – myös hänen runoutensa suomentaminen on ollut todella vähäistä. Balassi-käännöksiä sisältyy ainoastaan vuonna 1970 ilmestyneeseen *Unkarin lyyra* -nimiseen unkarilaisen lyriikan laajaan suomenosvalikoimaan. Tämän antologian aineistona on ollut koko unkarilainen lyriikka: *Ómagyar Mária-siralom* -runosta 1960-luvun lyriikkaan saakka. Lähes neljäsataasivuisessa antologiassa on Balassin osuutena kuusi sivua, mikä merkitsee sitä, että Balasilla on valikoimassa suunnilleen yhtä suuri osuus kuin Gyula Juhászilla, Dezső Kosztolányilla ja Mihály Babitsilla mutta huomattavasti pienempi kuin esim. Adylla, Petőfillä ja Attila Józsefilla.

Unkarin lyyra -antologian lopussa on teoksen runoilijoiden esittely, jonka laatimisessa Toivo Lyytä on auttanut ratkaisevalla tavalla Géza Képes. Balassin esittely tulee sikäli lähelle Pálmain Petőfi-kuvaa, että myös tässä Balassi on rinnastettu Petőfiin: hänet esitellään

vapauden ja rakkauden runoilijana. Júlia-runot saavat esittelyssä osakseen erityistä huomiota, ja ne arvioidaan koko Balassin tuotannon huipuksi, kun taas hänen uskonnollista runouttaan ei edes mainita. Myös *A szép magyar comoedia* saa tekstissä osakseen arvostusta: se mainitaan sekä ensimmäisenä unkarilaisena rakkauskomedia että korkeatasoisena lyriikkana.

Valikoimaan sisältyvät suomennokset seuraavista Balassin runoista: *Szabadsága vagyon már én szegény fejemnek...*, *Mindennap jó reggel ezen repültök*, *Borivóknak való* ja *In laudem confinium*. Täten mukaan on otettu kaksi rakkausrunoa, joista toinen on Júlia-runo ja toinen taas edustaa Anna Losonczy -vaiheen ja Krisztina Dobó -vaiheen väliin jäävää intermezzoa, josta Eckhardt käyttää nimitystä ”uusien rakkauksia”. Tätä samaa välivaihetta edustaa myös *Borivóknak való* -teksti, joka Balassin runouden dominoivien aihepiirien valossa luokituu sotilaslauluksi. Ja myös valikoiman neljäs teksti on sotilaslaulu, mutta vuosia myöhempi. Valikoima painottaa Balassin runoudesta samoja puolia kuin esittelykin, ja sen ilmeisin puute on Balassin uskonnollisen lyriikan puuttuminen. Siksikin tämä epätasapaino herättää huomiota, että sitten 1970-luvun puolivälin nimenomaan Jumala-runot ovat kohonneet Balassin lyriikan arvostetuimmaksi alueeksi (ks. Bitskey 1994, 9).

Balassin jumalarunojen puuttumista on pidettävä puutteena myös koko *Unkarin lyyra* -antologian kannalta, sillä Balassin tämä aihepiiri on varsin keskeinen myös silloin, jos ajatellaan unkarilaista lyriikkaa ylipäätään. Uskonnollisella lyriikalla on unkarilaisessa lyriikassa tosin vain harvoja edustajia, mutta eräiden dominoivien lyriikkojen tuotannossa tämä aihepiiri on sitäkin keskeisempi. Niinpä esim. sellainen kirjallisuushistoriallisesti olennainen seikka ei ilmene *Unkarin lyyran* valikoimasta lainkaan, että Balassia ja Endre Adya kytkevät toisiinsa nimenomaan uskonnolliset runot – ja vieläpä sillä tavalla, että Adyn Jumala-runojen ilmeisin virike unkarilaisessa perinteessä ovat nimenomaan Balassin tekstit, ja luultavasti ne ovat jopa tärkeämpi virike kuin Verlaineen runot, joiden esimerkillisyyttä Ady itse on tähdentänyt (ks. Bölöni 1974, 156).

Toivo Lyy on suomentanut yksin koko *Unkarin lyyran* aineiston. Tällainen tilanne ei ole varmaankaan omiaan johtamaan optimaaliseen lopputulokseen, mutta jos hankitaan tietoa kääntäjistä käännettävänä olleiden tekstien lukijana, *Unkarin lyyra* tarjoaa mitä kiintoisinta aineistoa. Laaja-alaisen *Unkarin lyyran* suomentajana Toivo

Lyy on näet epäilemättä joutunut kääntämään muitakin kuin itseään typologisesti lähellä olevia kirjailijoita: lukuisia runoilijoita sisältävä ja paljolti kääntäjistä riippumatta valikoitu antologia asettaa näytteille kääntäjän ja käännettävän välisten distanssien ja tunnesisältöjen laajan kirjon. Tällaisen teoksen käännökset paljastavat kääntäjää – toisin kuin kääntäjän omiin mieltymyksiin pohjautuvat valinnat – muidenkin kuin ”sukulaissielujensa” vastaanottajana (Luullakseni tällainen ”sukulaissieluisuus” on käännöstyön onnistumiselle merkittävämpi edellytys kuin esim. aikalaisuus.) Kaiken lisäksi Toivo Lyy ei osannut unkaria vaan joutui toimimaan avustajien, ennen muuta Géza Képesin, niin kuin antologian jälkisanasta ilmenee, ohjeiden ja raakakäännöksiä perustalta.

Olen tarkastellut *Unkarin lyran* suomennoksia muissakin yhteyksissä (ks. Lahdelma 1986 ja Lahdelma 1993.). Tuolloin olen käsittäkseni osoittanut, että Lyyin suomennokset Dániel Berzsenyin teksteistä kielivät läheisestä yhteydestä, kun taas Csokonain runouteen hän ei ole onnistunut luomaan riittävää kontaktia. Lyyin Balassi-käännökset vaikuttavat ensi silmäyksellä onnistuneilta: suomennoksiensa sävy, emotionaalinen viritys tuntuu olevan lähellä Balassin runoutta. Niinpä tutkija yllättyikin, kun suomennokset osoittautuvat lähemmässä tarkastelussa paikoin hyvinkin puutteellisiksi. Käännöksiä heikkoudet koskevat ennen muuta runojen kuvastoa, joiden suomenkieliset vastineet osoittavat, että käännöksiä syntymistä on edeltänyt sellainen lukutapa, jossa Balassia on luettu liian yksipuolisesti nykyunkarin pohjalta, ottamatta huomioon sitä kielellistä kontekstia, jossa Balassin runot ovat syntyneet.

Auditiivisilta ominaisuuksiltaan Lyyin käännökset ovat hyvin lähellä Balassin tekstejä ja samalla taiturimaisia kielellisiä suorituksia. Muodollisen uskollisuuden yhtenä seurauksena Lyy on kotiuttanut käännöksillään suomenkieliseen runouteen Balassin luonteenomaisen säikeistömuodon, Balassi-stroofin. Ja Lyyin käännökset eivät ainoastaan näytä rytmisesti samanlaisilta kuin Balassin tekstit vaan todella myös ovat sitä, sillä niiden rytmi perustuu tavujen painosuhteisiin yhtä lailla kuin Balassillakin. Balassimaista sointia suomen kielellä voidaan illustroida vaikkapa siteeraamalla *Borivóknak való* -runon ensimmäistä säikeistöä ja sen suomenkielistä vastinetta:

*Áldott szép Pünkösdnek gyönyörű ideje,
Mindent egészséggel látogató ege,
Hosszú úton járókat könnyebbitő szele.*

*Jälleen, oi helluntai, siunattu aikas on:
kaikki teet terveiksi: taivaasi taikas on -
taivaltemme vilvoitus tuules vieno, raikas on!*

Lyyin suomennoksen säkeiden tavumäärä on 12, 12 ja 14, ja kaikki säkeet puoliintuvat kahdeksi, kuuden tai seitsemän tavun laajuiseksi puolisäkeeksi. Täten ne vastaavat täysin Balassin runon säkeitä – kuitenkin sillä erotuksella, että kolmannen säkeen toinen puolisko (”tuules vieno, raikas on”) on seitsemän – ei kuuden! – tavun laajuinen. Myös Lyyin suomennoksessa on stroofin kaikki kolme säettä sidottu yhteen riimillä.

Suomennetuista runoista kahdessa on käytössä Balassi-stroofi. Molemmissa tapauksissa Lyy on menetellyt täsmälleen samalla tavoin. Balassi-stroofin suomalaista vastinetta voidaan tarkastella vaikkapa *Mindennap jó reggel ezen repültök...* -runon ensimmäisen säkeistön avulla:

*Mindennap jó reggel ezen repültök el szöldogálván, darvaim!
Reátok néztemben hullnak keservemben szemeimből könyveim,
Hogy szép szerelmesem jut eszemben nekem, megujulnak kínjaim.*

*Saan joka-aamuisen
kaikuvan ”huomenen”
teiltä, kurjet poistuvat!
Kun näen teidät,
niin ratkean kyyneliin,
tuskani taas toistuvat:
armaani ihanan
muistan ja katkeran
eron ajat haikeat.*

Alkuperäis-tekstissä säkeistön kukin säe sisältää itse asiassa kolme säettä, minkä takia Balassi-runossa on kiintoisa auditiivisen ja visuaalisen välinen ristiriita: silmä kertoo jatkuvuudesta, korva taas pilkkoonumisesta. Lyyin suomennoksessa tämä ristiriita on häivytetty eli siis riimi ja säkeenloppu lankeavat yhteen, mikä merkitsee säkeiden lukumäärän kolminkertaistumista. Ratkaisua ei voi pitää kovin onnistuneena, sillä se merkitsee Balassin runon tarpeetonta

yksinkertaistamista ja herättää epäilyksen siitä, että kääntäjä on halunnut asettaa näytteille tavaramerkkinsä: vahvan, kekseliään sointuisuuden.

Auditiivisella tasolla Lyyin käännös on identtinen Balassin tekstin kanssa, sillä siinäkin riimien erottamina rytmisinä jaksoina seuraavat toisiaan kuuden, kuuden ja seitsemän tavun laajuiset yksiköt. Myös riimityksen kohdalla Lyy on luonnollisesti uskollinen Balassille, eli siis suomennoksessa on Balassi-stroofin loppusointurakenne a a b c c b d d b.

4. Toivo Lyyin käännös *In laudem confiniorum* -runosta

4.1. Transsendentti runo

Valaisen Lyyin ongelmia Balassin kuvaston kääntäjänä tarkastelemalla *In laudem confiniorum* -runoa ja sen suomennosta. Näin siis palaan siihen tekstiin, joka tämän artikkelin mittaan on tullut esille jo useaan otteeseen, koska kirjallisuudenhistorioitsijat ovat nähneet siinä yhden Balassin keskeisistä teksteistä. Toisaalta juuri tämän tekstin ottaminen lähempään tarkasteluun on myös ilkeää ja kohtuutonta, koska se on valikoimaan valituista runoista kuvastoltaan ylivoimaisesti vaikein. On selvää, että jos ruodittaisiin mitä tahansa muuta Lyyin Balassi-käännöstä, niin moitteen sijaa olisi vähemmän.

In laudem confiniorum liittyy siihen erityiseen tilanteeseen, johon Unkari joutui Mohácsin tappion (1526) jälkeen. Valtakunta jakaantui tuolloin kolmeen osaan, ja taistelu turkkilaisia vastaan jatkui Habsburgien valtapiiriin joutuneen Länsi-Unkarin rajalinnojen puolustamisena. Taistelu rajalinnoista on Unkarin 1500- ja 1600-lukujen historian luonteenomaisia piirteitä, ja Unkarin kirjallisuudessa tämä sodankäynti sai jo omana aikanaan ikuistajansa. Heistä kirjallisuudenhistoria muistaa Balassin ohella Sebestyén Tinódin, Máté Sárközin ja János Rimayn.

Jo edellä on ilmennyt, että Balassin myöhäistuotantoon kuuluva *In laudem confiniorum* -runo (vuodelta 1589) on osoittautunut problemaattiseksi myös sen unkarilaisille tulkeille. Tekstin ongelmallisuus on erottamattomasti yhtä sen rikkauden kanssa, ja niinpä tämä runo nauttii myös erittäin suurta arvostusta. Erityisen vahvassa asemassa tämä teksti oli Balassin runojen joukossa 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin Balassin arvostuksen perusta oli siirtynyt pois Júlia-

runoista ja Jumala-runoja ei vielä ollut ”löydetty”. *In laudem confinniorum* -runoa koskevasta melkoisen laajasta kirjallisuudesta voi mainita vaikkapa Viktor Julowin ja Béla Varjasin vuonna 1970 ilmestyneet seikkaperäiset analyysit.

In laudem confinniorum -runon kohdalla vaikuttaa erityisen tärkeältä syventyä huolella siihen kieli- ja elämänmuotoon, jossa runo on syntynyt. Muuten tulkinta muodostuu helposti sarjaksi sellaisia erehdyksiä, joita *emberség*-kuvan tulkitseminen näytöksi Balassin humanisuudesta edustaa: tulkinta jää loitolle sekä testistä että siitä ajasta, jota teksti edustaa. Omalaatuinen paradoksi on se, että vaikka Balassin tutkimus on ollut varsin suurelta osin historistista, niin jo olemassa olevan tutkimuksen saattaminen kriittiseen valoon ei edellytä välttämättä etenemistä historismista uushistorismiin.

Esitykseni lopuksi pyrin valaisemaan Balassin tekstiä toisaalta historistisesti ja toisaalta strukturalistisesti ja tarkastelemaan Lyyin käännöstä saatavien tuloksien pohjalta. Tulkittaessa Lyyin käännöksen suhdetta Balassin tekstiin perustaksi asettuu myös edellä hahmoteltu reseptiotutkimuksen erityistapaus, jossa kääntäjää tarkastellaan käännöksen pohjalta käännettävänä olleen tekstin lukijana. Jotta tässä annettavan tulkinnan perusta olisi kaikilta osin näkyvissä, siteeraan aluksi Balassin kuuluisan tekstin. En käytä lähteenä Kőszeghyn ja Szabón toimittamaa Balassin runojen laitosta (vuodelta 1986), vaikka siihen turvautuminen olisi luontevaa, vaan Sándor Eckhardtin toimittamaa, vuonna 1951 ilmestynyttä laitosta, sillä on ilmeistä, että Toivo Lyyin suomennos perustuu nimenomaan Eckhardtin julkaisemaan versioon. Lyyin suomennoksen kannalta on huomionarvoista ainakin se, että Eckhardtin julkaisemassa versiossa on kolmannessa säkeistössä kirjoitusasuina *véres* (Kőszeghy–Szabólla *veres*) ja *széll* (Kőszeghy–Szabólla taas *széll*).

*Vitézek mi lehet ez széles föld felett szebb dolog a végeknél?
Holott kikeletkor az sok szép madár szól, kivel ember ugyan él;
Mező jó illatot, az ég szép harmatot ad, ki kedves mindennél.*

*Ellenség hírére vitézeknek szive gyakorta ott felbuzdul,
Sőt azon kívül is, csak jó kedvéből is vitéz próbálni indul,
Holott sebesedik, öl, fog, vitézkedik, homlokán vér lecsordul.*

*Véres zászlók alatt lobogós kópiát vitézek ott viselik.
Roppant sereg előtt távol az sik mezőt széllle nyargalják, nézik,
Az párduckáppákkal, fényes sisakokkal, forgókkal szép mindenik.*

*Jó szerecsen lovak alattok ugrálnak, hogyha trombita riadt,
Köztök ki strázsát áll, ki lováról leszáll, nyugszik reggel, hol virradt,
Midőn éjten éjjel csataviseléssel mindenik lankadt s fáradt.*

*Az jó hírért névért s az szép tisztességért ők mindent hátra hadnak,
Emberségről példát, vitézségről formát mindeneknek ők adnak,
Midőn mint jó sólymok mezőn széllle járnak, vagdalkoznak, futtatnak.*

*Ellenséget látván, örömmel kiáltván ők kópiákat törnek,
S ha sulyosan vagyon az dolog harcokon, szólitatlan megtérnek,
Sok vérben fertezvéen arcul reá térvén úzót sokszor megvernek.*

*Az nagy széles mező, az szép liget, erdő sétáló palotájok,
Az utaknak lese, kemény harcok helye tanuló oskolájok,
Csatán való éhség, szomjúság, nagy hévség s fáradság mulatások.*

*Az éles szablyákban örvendeznek méltán, mert ők fejeket szednek,
Viadalhelyeken véressen, sebekben halva sokan feküsznek,
Sok vad s madár gyomra gyakran koporsója vitézül holt testeknek*

*Ó végbelieknek, ifjú vitézeknek dicséretes serege!
Kiknek ez világon szerte-szerént vagyon mindeneknél jó neve,
Mint sok fát gyümölcsel sok jó szerencsével áldjon Isten mezőkke!*

In laudem confinium -runo on käsittääkseni näyttöä siitä, mil-lainen yhteys vallitsee luonnon elementtien ja rajalinnojen puolustajien kesken. Tämän yhteyden perustana on transsendentti yhteenkuuluvuus: molemmat ovat samanlaisessa asemassa suhteessa Jumalaan. Luonnon elementit ovat saaneet tämän aseman luomistyon tuloksena, rajalinnojen puolustajat taas sillä, että heillä on Jumalan mielen mukainen missio: he puolustavat kristikuntaa pakanoiden hyökkäyksiltä. Täten runo liittyy läheisesti Balassin *Ó én hazám...* (Oi minun isänmaani) -oodiin, jossa Unkaria ylistetään siitä, että se on ”sankarien koulu”, joka toimii ”kristikunnan suojakilpenä” ja ”pakanoiden veren värjäämänä terävänä miekkana”.

Transsendentti missio on niin hallitsevalla tavalla *In laudem confinium* -runossa rajalinnojen puolustajien toiminnan perustana, runon kaikki elementit motivoivana struktuurina, että voikin kysyä, onko tämä runo sittenkään sotilasruno, cantio militaris, muiden kuin

vain aineksiensa osalta. Eikö tämä teksti ole lopultakin pikemmin yksi Balassin uskonnollisista runoista – jos kohta siitä puuttuukin synnintunto ja katumus eli ne tekijät, jotka on totuttu Balassin uskonnollisiin runoihin liittämään (ks. esim. Eckhardt 1972, 152–160). Mikä estää käsittämästä tätä tekstiä sellaiseksi uskonnolliseksi runoksi, jossa siteenä Jumalaan on katumuksen sijasta kiitollisuus?

Balassin runon, niin sanoakseni, transsendenttiin ideologiaan on epäilemättä yhteydessä se, että sekä runon alkuna että loppuna on muusta kuvastosta erottuva vertikaalinen, maan ja taivaan toisiinsa kytkävä kuva. Runon lopussa liitetään toisiinsa Jumala ja taistelukentät, kun taas runon alussa kytkeytyvät (kasteen kautta) kedot ja fyysinen taivas. Balassin runossa rajalinnojen puolustajien toiminnan perustana on se, että he ovat vastaanottaneet Jumalan heille antaman tehtävän, minkä seurausta on, että *In laudem confiniorum*-runon kuvastossa näyttäytyy unkarilaiselle runoudelle epätavallisen totaalinen – suorastaan Pyhän Fransiskuksen runouteen allusoiva – yhteys, vuorovaikutus ja harmonia ihmisen ja luonnon välillä.

Luonnon ja rajalinnojen puolustajien yhteys näyttäytyy ”Rajalinnojen ylistyksen” kuvastossa alusta loppuun saakka. Ensimmäisessä säkeistössä tapaamme ihmisen, joka elää yhdessä luonnon kanssa ja nauttii siitä. Kolmas säkeistö väläyttää kuvan, jossa ihminen saa lämpönsä kuolleen eläimen luovuttamasta taljasta. Tällä kuvalla on vastakuva runon kahdeksannessa säkeistössä, jossa soturit tulevat kuoltuaan vastavuoroisesti eläinten ravinnoksi. Neljäs säkeistö tuo esiin hevosen ja ihmisen yhteistyön soturin toiminnan perustana: tässä runossa hevoset eivät ole ainoastaan ratsuja vaan ne myös inhimillistyvät, jakavat soturien kanssa rajalinnojen puolustajan tehtävän. Seuraavassa stroofissa kedoilla valppaina liikkuvia satureita luonnehditaan metsästyshaukoiksi. Seitsemännessä säkeistössä kuvataan, miten luonnon elementit täyttävät satureille poissaolevien sivilisaation elementtien funktion: lehto näyttäytyy kävelyhallina ja koulun funktion saavat ne maastonkohdat, joissa taistelut käydään. Runo päättyy ihmeen kauniiseen kuvaan, jossa hedelmäpuu ja rajalinnojen puolustaja asetetaan samaan asemaan. Elementtiensä kautta tämä runo tuo mieleen Petöfin *Füstbe ment terv*-runon lopun, kun taas sävyänsä (ks. Horváth 1982, 204) ja tehtävänsä puolesta se kytkeytyy Isä meidän rukouksen pyyntöön jokapäiväisestä leivästä. Niin kuin hedelmäpuuna olemiseen kuuluu hedelmien kantaminen, niin rajalinnojen puolustajana olemiseen kuuluu jokapäiväinen,

elannon antava saalis eli *szerencse*, niin kuin 1500-luvun lopun sotilaiden kielenkäytössä saalista nimitettiin (ks. Eckhardt 1951, 247).

Päätöskuvan kautta rajalinnojen soturit tulevat samanlaiseen asemaan kuin ovat Jumalan kaitselmuksessa olevat kedon liljat, ja kun tämän sanon, viittaa siihen, että Matteuksen evankeliumin kuudenesta luvusta löytää sekä kuvaston että sen funktion kannalta yllättävästi paralleelleja piirteitä *In laudem confinium* -runon kanssa:

Sentähden minä sanon teille: älkää murehtiko hengestänne, mitä söisitte tai mitä joisitte, älkääkä ruumiistanne, mitä päällemme pukisitte. Eikö henki ole enemmän kuin ruoka ja ruumis enemmän kuin vaatteet? Katsokaa taivaan lintuja: eivät ne kylvä eivätkä leikkaa eivätkä kokoa aittoihin, ja teidän taivaallinen isänne ruokkii ne. Ettekö te ole paljon suurempiarvoiset kuin ne? Ja kuka teistä voi murehtimisellaan lisätä ikäänsä kyynäränkään vertaa? Ja mitä te murehditte vaatteista? Katselkaa kedon kukkia, kuinka ne kasvavat...eivät ne tee työtä eivätkä kehrrää. Kuitenkin minä sanon teille: ei Salomo kaikessa loistossansa ollut niin vaatetettu kuin yksi niistä. Jos siis Jumala näin vaatettaa kedon ruohon, joka tänään kasvaa ja huomenna uuniin heitetään, eikö paljoa enemmän teitä, te vähäuskoiset? Älkää siis murehtiko sanoen: ...mitä me syömme?... tahi: ...mitä me juomme?... tahi: ...Millä me itseämme vaatetamme?... Sillä tätä kaikkea pakanat tavoittelevat. Teidän taivaallinen Isänne kyllä tietää teidän kaikkea tätä tarvitsevan. Vaan etsikää ensin Jumalan valtakuntaa ja hänen vanhurskauttansa, niin myös kaikki tämä teille annetaan. Älkää siis murehtiko huomimesta päivästä, sillä huomina päivä pitää murheen itsestään. Riittää kullekin päivälle oma vaivansa. (Matt. 6: 25–34.)²

² Amedeo di Francesco tarkastelee teoksessaan *A pástorjáték szerepe Balassi Bálint költői fejlődésében* seikkaperäisesti, millä tavoin Castelletin paimennäytelmän ainekset ja niiden Balassin luomat unkarilaiset vastineet elävät Balassin myöhemmässä tuotannossa (ks. di Francesco 1979, 85-130). *In laudem confinium* -runon äärellä tulee ajatelleeksi, että vastaavalla tavalla voisi valaista myös, millä tavoin Michael Bockin *Würtzgärtlin für dir Krancken Seelen* -niminen kirjanen ja nuoren Balassin unkarinnos siitä ovat läsnä Balassin tuotannossa. Tällöin tulisivat puheeksi muun muassa ne ainekset, jotka kytkevät Balassin runoutta Vuorisaarnaan. Huomionarvoista on esim. se, että Bockin teoksen aluksi meditoidaan pitkään Jumalan kaitselmusta Vuorisaarnasta otettujen esimerkkien avulla.

4.2. Immanentti käännös

Toivo Lyyn suomennoksena *In laudem confinium* kuuluu näin:

*Sankarit, missä on
paikka niin verraton
kuin on rajalinnat maan?
Missä niin lintujen
soi sävel keväinen
ihmiskorvaan nauttivaan,
niin kedot tuoksuvat,
niin ovat ihanat
aamut taivaankasteessaan!*

*Vihollisryntäys
on ilo-yllätys:
intoon saa se sankarin!
Aina myös mielellään
valmis on hyökkäämään,
retkille hän itsekin:
surmaten rynnistää,
pystynä uljas pää
otsin verta vuotavin!*

*Viirit on veressä,
miekkojen meressä
salamoivat ukkossäät!
Sankarit katsastaa
kaiken ja ratsastaa
– ratsuina kuin tuulispäät! –
pantteritaljoissan,
kypärät suojanaan
upeat ja töyhdekkäät.*

*Arabijuoksijat
tuliset tanssivat
torven toivotus kun soi:
ratsue jalkautuu,
vartio myöskin muu
levähtää, kun koittaa koi:
keskiyö uupuneet,
uljaasti taistelleet
hiljensi ja rauhan toi...*

*Maineen ja kunnian
vuoksi he maailman
arvot muut pois antavat:
sankaruus lakinaan*

*ihmissyydenlippuaan
oppaina he kantavat!
Kuin erähaukat, niin
iskuihin uljaisiin
syöksyvät ne rohkeat!*

*Sankarit väkevät
kohta, kun näkevät
vihollisen, käyvät päin
hihkuen iloaan
tai, miten tarvitaan,
käskyttää he yllättäin
kääntyvät taa – rynnäten
sitten taas: juhlien
voitollisin verihäin.*

*Heillä on ketojen,
lehtojen, metsien
palatsitiet hallussaan –
väijytysmurrokset
taistelutanteret
ovat heidän koulujaan,
nälkä ja rasitus,
jano ja uupumus,
helle heidän huvinaan!*

*Säilänsä säihkyvän,
ystävän ylimmän,
terällä he päitä lyö,
mut monet voittonkin
lyö verihaavoihin,
monet ahmaa surman-yö –
arkuksi koruton
petojen vatsa on:
susi, korppi ruumiit syö.*

*Oi rajalintojen
nuoriso kultainen:
urhojoukko maineikas:
loit kautta maailman
nimestäs kuuluisan.
Niin kuin siunaa tarhassas
taivas puut hedelmiin,
siunatkoon simut niin
voiton-onneen Jumalas!*

Tarkastelen lopuksi Lyyin vaikeuksia Balassin kuvaston suomenkielisenä tulkitsijana. Analyysi osoittaa, että vaikeudet johtuvat suu-
relta osin siitä, että käännöstä laadittaessa ei ole otettu huomioon ru-
nojen syntyajan kielellistä kontekstia ja runon transsendenttisesta
ajattelusta, uskosta, kumpuavaa ideologiaa.

Kolmannen säkeistön alun ”Viirit on veressä” antaa ymmärtää,
että *zászlók fürdenek vérben* eli siis ei ole oivallettu, että *véres* tar-
koittaa tässä yhteydessä lipun väriä. Samassa säkeistössa soturit
”ratsastavat kuin tuulispäillä” eli siis *széllel*-kuva on liitetty virheel-
lisesti tuuleen. Neljännessä säkeistössä väitetään, että ”keskiyö tuo
taistelijoille rauhan”, kun itse asiassa on kysymys siitä, että soturit
levähtävät vasta aamulla, oltuaan koko yön liikkeellä. Tämän sä-
keistön ohella koko runoa koskee se, että ”*csata*”-kuva on ymmär-
retty nykykielen mukaisesti ”taisteluksi”, vaikka kysymys on itse
asiassa vain etu- tai tiedustelujoukkona toimineiden sotureiden
(ryöstö)retkistä. Suomennoksen lukija käsittää epäilemättä lukevansa
taistelukuvausta, vaikka sellaisesta Balassin tekstissä ei tosiaan-
kaan ole kysymys.

Viidennessä säkeistössä toistetaan klassinen erehdys eli rajalin-
nojen puolustajien kerrotaan kantavan ”ihmisyydenlippua”, mikä
kielii siitä, että tälle perimmältään transsendentille runolle on an-
nettu immanentti tulkinta. Kuudennen stroofin alku ”Sankarit väke-
vät / kohta kun näkevät” on sikäli ongelmallinen, että se viittaa häi-
ritsevästi suomalaisen runoilijan Lauri Viidan runoon ”Alfhild”. Sa-
man säkeistön *voitollisten verihäiden* sijalla on Balassin tekstissä
vérben fertezvéen eli ”vereen tahrautuminen”. Tässä kohtaa siis suo-
mennos onkin ”verenhimoisempi” kuin alkuperäis-teksti.

Kahdeksannessa säkeistössä liitetään ”mut”-sanan avulla toi-
siinsa Balassin stroofin kaksi ensimmäistä säettä. Tämä on omiaan
herättämään sääliä rajalinnojen puolustajia kohtaan, mikä on kuiten-
kin vastoin runon ideologiaa, jonka mukaan ihailtavien taistelijoi-
den hyvään osaan kuuluu se, että kunnon kristittyinä he kantavat
iloiten ne ristit, ts. ne kutsumukseensa erottamasti liittyvät kärsi-
mykset, jotka Jumala heidän kannettavakseen asettaa. Tämän saman
asenteen liittää muuten János Arany rajalinnojen puolustajiin, kun
hän lähes kolmestaa vuotta myöhemmin, nimittäin 1856, kuvaili
balladissaan *Szondi két apródja* (Szondin paašipojat) György
Szondia Drégelin linnan puolustajana. Tuhoontuomittua linnaa

puolustava Szondi näet vastaa seuraavin sanoin turkkilaisten armon-
tarjoukseen:

*Mondjad neki, Márton, im ezt felelem:
Kegyelmet uradtól nem vár soha Szondi,
Jézusa kezében kész a kegyelem:
Egyenest oda fog folyamodni.*

(Márton, kerro minun vastanneen näin:/ Szondi ei odota herraltasi
koskaan armoa,/ hänen Jeesuksensa kädessä armo on valmiina:/
Szondi anoo armoa suoraan sieltä)

Rajalinnojen puolustajien säälittelyä palvelee Lyy'n suomennok-
sessa myös se, että substantiivi *arkku*, jossa Balassin *koporsó* on
saanut nykykielen mukaisen, hieman erheellisen vastineen (pro
”hauta”), on saanut attribuutikseen *koruttoman*. Tämän menettelyn
kautta hämärtyy täysin se, että Balassin runossa eläinten ruuaksi
joutuminen edustaa soturien ja luonnonelementtien välistä yhteen-
kuuluvuutta. Eikä suinkaan surkuteltavaa, järkyttävää kohtaloa.

Viimeisessä säkeistössä rajalinnojen puolustajia nimitetään ”kul-
taiseksi nuorisoksi”, mikä on aivan ilmeisesti sen kielenainesten
luokan ulkopuolella, josta Balassin runon rajalinnojen puolustajien
luonnehdinnat voidaan valita. *Iffú vitézek dicséretes serege* on todel-
lakin lähempänä enkelien sotajoukkoa kuin kansakunnan toivoja, eli
omalta osaltaan tämäkin detalji kertoo Balassin runon virheellisestä
profanisoinnista. Runon lopuksi rajalinnojen puolustajille toivote-
taan *voitononnea*, mikä selvästi edustaa sitä katsomusta, että soturit
ovat onnekkaiden kohtalonkäänteiden tarpeessa, vaikka Balassin ru-
nossa hyvä kohtalo sisältyy jo rajalinnan puolustajan kutsumuksen
saamiseen. Enää ei tarvitse pyytää kuin vain jokapäiväistä leipää.

Kirjallisuus

- Balassi 1986: Gyarmati Balassi Bálint énekei. A szöveget és a dallamokat gondozta, a jegyzeteket írta Kőszeghy Péter és Szabó Géza. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- Benkő 1967–1976: A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Főszerkesztő Benkő Loránd. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Bitskey 1994: Bitskey István, "Az magyar nyelvnek dicsősége". Balassi-értelmezések 1899–1904. Hitel 1994. Június. 5–14.
- Bölöni 1974: Bölöni György, Az igazi Ady. Magyar Helikon. Budapest. (Negyedik kiadás.)
- Di Francesco 1979: Amadeo di Francesco, A pásztorjáték szerepe Balassi Bálint költői fejlődésében. Irodalomtörténeti füzetek, 95. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Eckhardt 1951: Selitykset ja kommentit teoksessa "Balassi Bálint összes művei". Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Eckhardt 1972: Eckhardt Sándor, Balassi-tanulmányok. Irodalomtörténeti Könyvtár 27. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Horváth 1982: Horváth Iván, Balassi költészete történeti poétikai megközelítésben. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Klanciczay 1964: A magyar irodalom története I. A magyar irodalom története 1600-ig. Szerkesztette Klanciczay Tibor. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Klanciczay 1986: Klanciczay Tibor, Unkarin kirjallisuus. Toim. Tibor Klanciczay. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Pieksämäki.
- Lahdelma 1986: Tuomo Lahdelma, Berzsenyi Dániel Finnországban. In: Berzsenyi kincses emlék-kalendárium. Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság. Budapest. 72–74.
- Lahdelma 1993: Tuomo Lahdelma, Csokonai Finnországban. In: Somogy 1993. 2. szám. 17–22.
- Lyy 1970: Unkarin lyyra. Unkarilaista lyriikkaa keskiajalta nykyaikaan. Unkarilaisten asiantuntijoiden valikoimasta aineistosta toimittanut ja suomeksi runoillut Toivo Lyy. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Forssa.
- Nagy 1978: Nagy László, A végvári dicsőség nyomában. Zrinyi Katonai Kiadó. Budapest.
- Pálmai 1954: Pálmai Kálmán, Bálint Balassi (1554–1594). In: Suomi-Unkari 11/1954, 3–7.

- Penttilä 1939: Aarni Penttilä, Unkarin kirjallisuuden historia. In: Yleinen kirjallisuuden historia III. Helsinki. 89–181.
- Raamattu 1974: Pyhä Raamattu. Suomen kirkon sisälähetysseura. Pieksämäki.
- Stoll 1994: Stoll Béla, Balassi-bibliográfia. Balassi-füzetek 1. Balassi Kiadó. Budapest.
- Szerb 1978: Szerb Antal, Magyar irodalomtörténet. Magvető Kiadó. Budapest. (Hatodik kiadás.)
- Szinnyei 1905: Szinnyei, Ferenc, Unkarilaisen kirjallisuuden historia. Ylipainos teoksesta Yleinen kirjallisuuden historia IV. Helsinki.
- Varpio–Szopori Nagy 1990: Yrjö Varpio–Lajos Szopori Nagy, Suomen ja Unkarin kirjalliset suhteet vuosina 1920–1986. Pieksämäki.